ביצה פרק ראשון ביצה יג:

אלא מן הגורן ומן היקב כך תרומת מעשר אינה ניטלת אלא מן הגורן ומן היקב מחשב הא מדידה בעי הא מני אבא אלעזר בן גימל היא דתניא [ה]אבא אלעזר בן גימל אומר [1]ונחשב לכם תרומתכם בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר כשם [א]שתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה גופא א"ר אבהו א"ר שמעון בן לקיש מעשר ראשון שהקדימו בשבלין שמו טובלו לתרומת מעשר מאי טעמא אמר רבא הואיל ויצא עליו שם מעשר: [ו]אמר ר"ש בן לקיש [ב]מעשר ראשון שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה שנא' [2]והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר [ג]א"ל רב פפא לאביי אי הכי אפילו הקדימו בכרי נמי אמר ליה עליך אמר קרא [3]מכל [ד](מעשרותיכם) תרימו את כל תרומת ה' ומה ראית האי ארגן והאי לא ארגן: [ה]תנן התם [ג]המקלף שעורין מקלף אחת אחת ואוכל ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב אמר רבי אלעזר וכן לשבת איני והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי ור' חייא מקלפא ליה דביתהו כסי כסי אלא אי אתמר אסיפא אתמר [י]המולל מלילות של חטים מנפח על יד על יד [ו]ואוכל ואם נפח ונתן לתוך חיקו חייב אמר רבי אלעזר [ה]וכן לשבת מתקיף לה רבי אבא בר ממל ורישא למעשר אין לשבת לא ומי איכא מידי דלענין שבת לא הוי גמר מלאכה ולמעשר הוי גמר מלאכה מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי ולא והא גרנן למעשר דתנן [ח]איזהו גרנן למעשר הקשואין והדלועין משיפקסו ושלא פקסו משיעמיד ערמה ותנן נמי גבי בצלים [ט]משיעמיד ערמה ואילו גבי [ח]שבת העמדת ערמה פטור אלא מאי אית לך למימר [י]מלאכת מחשבת אסרה תורה הכא נמי מלאכת מחשבת אסרה תורה: כיצד מולל אביי משמיה דרב יוסף אמר חדא אחדא ורב אויא משמיה דרב יוסף אמר חדא אתרתי רבא אמר [י]כיון דמשני אפילו חדא אבולהו נמי כיצד מנפח אמר רב אדא בר אהבה אמר רב מנפח

מקשרי

אלא מן הגורן ומן היקב. שנגמר כולה[ס] דכתיב דגן תירוש ויצהר (במדבר יח): **מחשב הא מדידה בעי.** בשלמא אי בישראל מוקמת לה ובתרומה גדולה איכא למיתני מחשב דניטלת באומד שתרומה גדולה לא נתנה בה התורה שיעור דכתיב ראשית דגנך (דברים יח) ורבנן הוא דאמרי שיעור עין יפה ובינונית ורעה[ע] הלכך באומד סגי דלאי נמי לא יהיב כשיעור חטה אחת פוטרת כל הכרי אבל גבי לוי מעשר מן המעשר כתיב (במדבר יח) וצריך למדוד: **אבא אלעזר בן גימל** גרסי': **ונחשב לכם תרומתכם.** בלוים כתיב: **בשתי תרומות הכתוב מדבר.** דכתיב כדגן מן הגורן[פ] זו תרומה גדולה תרומתכם[צ] זו תרומת מעשר: **מה תרומה גדולה ניטלת באומד.** כדפרישי' דלא כתיב בה שיעור: **ובמחשבה.** נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר דכתיב ונחשב ולתרווייהו קאי. והא דקא יליף לה מתרומה גדולה משום אומד נקט לה: **הואיל ויצא עליו שם מעשר.** ורחמנא אמר והרמותם ממנו מעשר מן המעשר[ק] משנקרא מעשר הזקיקם לתרומתו: **פטור מתרומה גדולה.** שהיה לו לכהן ליטול תרומה גדולה תחלה שהרי קרויה ראשית[ר] והלוי אחריו מעשר במה שמשייר וזה שנטל מעשר תחלה ונמצא שלא הורמה תרומה גדולה ממעשרו וישראל לא יתן לכהן אלא אחד מחמשים במה ששייר נמצא כהן מפסיד פטור הלוי מתרומה גדולה שבמעשר זה שנאמר והרמותם ממנו תרומת ה' ופירש ומה היא התרומה מעשר מן המעשר: **אפילו הקדימו.** לתרומה בכרי משנתמרח נפטר לוי מהאי קרא: **עליך אמר קרא.** כדי שלא תאמר כן: **מכל [ש]מעשרותיכם תרימו את כל תרומת ה'.** ובלוים כתיב ולהכי כתיב כל למימר דכל צד תרומה המוטלת בו יתן: **ומה ראית.** דהאי כל דמרבי שדית ליה אהקדימו בכרי ואידך אהקדימו בשבלים אימא איפכא: **האי אדגן.** הקדימו בכרי כבר נעשה דגן ומשבא לכלל דגן חלה עליו חובת כהן דכתיב ראשית דגנך[ת] הלכך מסתברא דהאי קרא דזוכתא דכהן אכרי משדייה: **המקלף שעורים.** לאוכלן קלופים חיים: **ואוכל.** ופטור מן המעשר דכי האי גוונא אכילת עראי היא ובשלא נתמרחו קאי שמקלפן מתוך שבולת שלהן: **חייב.** במעשר דהוה ליה קבע: **וכן לשבת.** אחת אחת לא הוי מפרק תולדה דדש דכלאחר יד הוא אבל משקבלן בידו הויא תולדת דישה וחייב: **כסי כסי.** מלא כוסות (א): **ואוכל.** בלא מעשר: **לתוך חיקו.** בשולי בגדיו שקורין פאנ"ץ: **והרי גרנו של מעשר.** כלומר הרבה מלאכות שאמרו שהן קובעות גורן למעשר לאסרו באכילת עראי ומותרות בשבת: **איזהו גרנן למעשר.** לעיל מינה איירי בפירות וקאמר אימתי גמר מלאכתן ליקבע למעשר: **משיפקסו.** משניטל פקס שלהן והוא כמין פרח בראשו כמו שיש בתפוחים ונופל מאליו כשמתיבש: **ושלא פקסו משיעמיד ערמה.** כלומר ואם על שלא פקסו העמיד ערמה מהן כמין כרי הוקבעו. אלמא העמדת ערמה הויא גמר מלאכה למעשר ולענין שבת משהביא בצלים לביתו אין העמדת ערמה מלאכה: **אלא מאי אית לך למימר.** אע"ג דלמעשר הויא מלאכה לשבת (ב) מלאכת מחשבת שהיא מלאכת אומנות אסרה תורה שנסמכה פרשת שבת למלאכת המשכן בויקהל והתם מלאכת מחשבת כתיבא[ב]: **כיצד מולל.** ביום טוב דאמרן לעיל[ג] מוללין מלילות והא ודאי שינוי בעי מעובדא דחול: **חדא אחדא.** בין גודל לאצבע: **חדא אתרתי.** בין גודל לשתי אצבעותיו: **כיצד מנפח.** דאמרינן לעיל[ד] למחר מנפח מיד ליד בשבת:

מקשרי

כשם שתרומה גדולה ניטלת וכו'. ואם תאמר מה צריך למילף תרומת מעשר מתרומה גדולה דניטלת במחשבה תיפוק ליה דבהדיא כתיב בה ונחשב דקאי אתרומת מעשר וכו' ופ"ה דלאו דוקא נקט מחשבה אלא אומד דוקא נקט ועי"ל אי לאו דילפינן תרומת מעשר מתרומה גדולה לא הייתי אומר דתרומת מעשר ניטלת במחשבה דלאו משום קרא דונחשב דכתיב גבי מעשר מוקמינן לה בתרומה גדולה דה"ק בירושלמי כל התורה למדה ומלמדה חוץ מתרומת מעשר דמלמדה ואינה למדה דהא ממנו דכתיב גבי תרומת מעשר דמיניה נפקא מוקף דדרשינן ממנו מן הסמוך לו ומוקמינן לה בתרומה גדולה דבעינן מוקף אבל בתרומת מעשר מדאורייתא לא בעינן מוקף אלמא גבי ממנו דכתיב במעשר מוקמינן ליה בתרומה גדולה והכא נמי ונחשב נימא כדפרישית: **ומה** ראית האי ארגן והאי לא ארגן. ותימה היכי אסיק אדעתיה דמקשה לומר איפכא דבשבלין יהא חייב ובהקדימן בכרי יהא פטור אם הוא חייב בשבלים כ"ש בכרי שכל מה שאמרי כן יהא חייב ואומר הר"י דה"ק מה ראית לחייב מכל לדין הקדימו בכרי ופטור בשבלין אימא דבין חיוב ובין פטור בהקדימו בכרי פטור קודם ראיית פני הבית וחיוב לאחר ראיית פני הבית ומשני האי אדגן פירוש בהקדימו בכרי וא"כ דין הוא שיהא חייב מכל לד: **ואם** קלף ונתן לתוך ידו חייב. פרש"י ואם קלף מתוך השבלין ותימה היכי מקלפא לרב דביתהו כסי כסי האמר לעיל דמולל מלילות מערב שבת וכו' משמע הא בשבת אסור ויש לומר דהתם מיירי לתלוש מן השבלים שהוא מפרק והו תולדה דדש שהוא אב מלאכה והכא מיירי בשכבר נתלשו מע"ש מן השבלין אבל עוד הן בקליפתן החיצונה ולכך שרי ומה שפרש"י הכא דאם קלף ונתן לתוך ידו חייב מפני שהוא קבע לא נראה דבסמוך משמע שהטעם מפני שהוא גמר מלאכה הואיל והוא קולף הרבה ביחד דהיינו דגונו: **כיצד** מולל. פי' ביו"ט ובשבת אסור למלול וכיצד מנפח ר"ל בשבת דביו"ט שרי אף בקנון ובתמחוי: **כיצד** מנפח וקאמר בין קשרי אצבעותיו. ותימה דלעיל אמר המולל מלילות מע"ש למחר מנפח מיד ליד כו' אבל לא בקנון וכו' ויש לומר דלעיל הוי פירוש בין קשרי אצבעותיו וקנון ותמחוי דנקט משום י"ט נקט ליה:

בית

עין משפט נר מצוה

קז א מיי' פ"ג מהלכות תרומות הל' ד:
קח ב מיי' שם הלכה יג טור י"ד סי' שלא:
קט ג ד מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה יט טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף סו:
קי ה מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה יח טוש"ע א"ח סי' שיט סעיף ו:
קיא ו מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה ח:
קיב ז מיי' שם הלכה יב: ח [מיי' פ"ח מהלכות שבת הלכה י ועיין כ"מ]:
קיג ט מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה [ח] (ט):
קיד י מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה יז טוש"ע א"ח סי' שיט סעיף ו:

תורה אור השלם

1. וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן הַיָּקֶב: במדבר יח כז
2. וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר: במדבר יח כו
3. מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת יְיָ מִכָּל חֶלְבּוֹ אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: במדבר יח כט

לעזי רש"י

פאנ"ץ. כפל בד, כנף מעיל.

רבינו חננאל

נותן לכהן תרומת מעשר, כאבא אלעזר בן גמיל, דתני ונחשב לכם תרומתכם בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר, מה תרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה, דכתיב ונחשב לכם, כלומר אפילו בלא מדידה אלא במחשבה בלבד די, כך תרומת מעשר. אמר ר"ל אם נתן ישראל ללוי מעשר ראשון שלו בשבלין קודם שיפריש תרומה גדולה, שהיא עין בינונית אחד מחמשים, אין חייב בן לוי לתת לכהן אלא תרומת מעשר בלבד, כאשר פירשנו אחד מי', אבל תרומה גדולה שהיא אחד מחמשים פטור עליה, מ"ט מעשר מן המעשר חייבה תורה לבן לוי ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר. ואקשינן אי הכי למה אם הקדימו בשבלין בלבד הוא פטור, אפילו הקדים מעשר של לוי על התרומה בכרי היה הלוי פטור מתרומה גדולה. ואסיקנא האי בכרי אידגן ונתחייב, בנתינתו לבן לוי לא פקע זיקת תרומה מיניה, לפיכך חייב לוי לתת לכהן אפילו תרומה גדולה. אלא שבלין דלא אידגן ולא נתחייב פטור מתרומה גדולה. תנן התם במעשרות פרק ד' המקלף שעורים מקלף אחת אחת ואוכל, ואם קילף ונתן לתוך ידו חייב, א"ר אלעזר וכן לשבת. איני והא רב ור' חייא מקלפי להו דביתהו כסי [כסין]. אלא לקלף כי האי גוונא אפילו מלא כסי שרי, וכי איתמר דר' אלעזר אסיפא איתמר, המולל מלילות של חטין מנפח על יד על יד ואוכל, ואם ניפח ונתן לתוך חיקו חייב. א"ר אלעזר וכן לשבת. ואקשינן ארישא דהא מתני', מי איכא מידי דלגבי מעשר הוי גמר מלאכה ולגבי שבת פטור. ודחינן ולא, והרי גרנן למעשר דתנן במעשרות פרק ראשון, איזהו גרנן למעשרות הקשואין והדלועין כו'. [illegible] המקיפם בקשואין הוא גמר מלאכה למעשרות, לגבי שבת שרי, [illegible] ואכלינן בשבת. ולא בשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא קא מכוין [illegible] מלאכה, אלא [illegible] אוכלא. ואוקמה רבא מלילה אפילו אם מולל באצבעו הגדולה על שאר אצבעותיו שפיר דמי. ור' אלעזר אומר מנפח בידו אחת ובכל כחו.

מסורת הש"ס

א) בכורות נח: ע"ש מנחות נד: ע"ש גיטין ל: ע"ש, ב) שבת קכו: ע"ש עירובין לא: ע"ש פסחים לה: ע"ש, ג) [תמורה ה:], ד) [צ"ל מתנותיכם], ה) מעשרות פ"ד מ"ה, ו) נ"י שם, ז) [שם: מיד לידו], ח) כ"מ פח: מעשרות פ"א מ"ה, ט) [מעשרות פ"א מ"ו], י) [חגיגה יוד: כ"ק כו: ס. סנהדרין סב: זבחים מז. כריתות יט:], כ) כפ"ה: כו', ל) [תרומות פ"ד מ"ב], מ) [במדבר יח], נ) [שם], ס) [במדבר יח], ע) [דברים יח], פ) [מתנותיכם], צ) [דברים יח], ק) [שמות לה], ר) [דף יב:], ש) [שם].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כסי כסי מלא כוסות בשבת ואוכל כצ"ל והד"א: (ב) ד"ה אלא וכו' לשבת לא הוי מלאכה דמלאכת מחשבת שהיא:

מוסף רש"י

בשתי תרומות הכתוב מדבר. דהאי קרא בלוים כתיב, תרומתכם היינו תרומת מעשר, כדגן מן הגורן היינו תרומה גדולה, ראשית דגן שישראל מפריש מגורנו, ויהקיש הכתוב תרומת מעשר לתרומה גדולה (גיטין לא.) דהכי משמע קרא דכתיב בתרומת מעשר דלוים ונחשב לכם, כלומר במחשבה תטלו תרומת מעשר, כדגן מן הגורן, כלומר כאותה תרומה שניטלת מן הגורן, דהיינו תרומה גדולה, אלמא שתי תרומות כתיבי בהאי קרא, ומהאי קרא נפקא לן דתרוייהו דניטלות במחשבה ובאומד, דונחשב אתרוייהו קאי (מנחות נד: וכעי"ז בכורות נח: [illegible]) ואע"ג דלא כתיב בהאי קרא דתרומתכם אלא בתרומת מעשר, נפקא לן דמיירי בתרומה גדולה מדכתיב כדגן מן הגורן, כלומר כתרומה גדולה שנוטל ישראל מגרנו, והשתא איתקש תרומת מעשר לתרומה גדולה להאי מילתא (בכורות שם). באומד. אחד מחמשים שאמרו חכמים מפרים באומד, דאם טעה אין כאן איסור, דמדאורייתא חטה אחת פוטרת הכרי דלא נתנה בה תורה שיעור אלא ראשית דגנך (גיטין לא.) ואפס יש לו פירות הרבה אין צריך למדוד, אלא באומד יטול אחד מחמשים (מנחות נד:) שאומד בדעתו כך וכך יש לי בכרי הזה ולפי אומדנתו נוטל תרומה (בכורות נח.). ובמחשבה. שמחשב ואומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, כדאמרינן לגבי לוקח יין מבין הכותים, והכי קרי ליה מחשבה משום דלאו מוציא אותן (שם) אי נמי נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, ותרווייהו אומד ומחשבה נפקא לן מונחשב (שם וכעי"ז גיטין שם) והאי דיליף תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד הוא דיליף (גיטין שם). מעשר ראשון שהקדימו בשבלין. לוי קדם את הכהן ונטל מעשר בשבלים קודם שנטל כהן תרומה גדולה והכהן היה לו ליטול תרומה גדולה תחלה אחד מחמשים כדתמנא קרייה ראשית וכתיב מלאתך ודמעך לא תאחר, נמצאת תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה אחד מחמשים שבו לבד מתרומת מעשר שעל הלוי להפריש תרומה ממעשרו (ברכות מז. וכעי"ז שבת קכז.). אמר קרא מכל מתנותיכם. בפרשת לוים כתיב ואל הלוים תדבר וכתיב בהאי קרא את כל תרומת ה', כל צד תרומה שבו חייבים להפריש ממנו (ברכות שם). האי. דנתמרח, אדגן. וחלה עליו חובת תרומה כדכתיב ראשית דגנך, [illegible] (פסחים לה: עירובין לא:). איזהו גרנן למעשר. [illegible] האי לא אדגן, [illegible] משיפקסו. [illegible] מלאכה אסורה תורה. [illegible]

והעושה אותה מתכוין למלאכה גמורה [illegible] (זבחים מז: וכעי"ז חגיגה י:) [illegible] (סנהדרין סב:) [illegible] (כריתות יט.).